

Bild 1

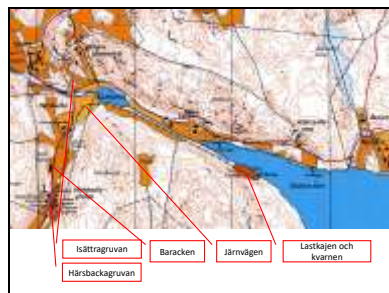

Bild 2

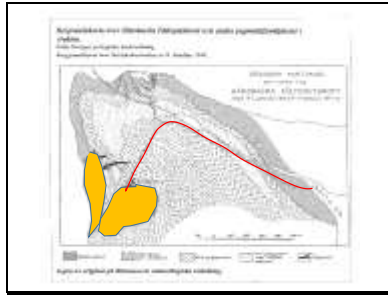
Strax öster om nuvarande Åkersberga fanns en gång en gruva (se inringat med röd ring)
Den låg vid Isättraviken, i närheten av nuvarande Skärgårdsstad.

Bild 3

Här en karta över gruvområdet 1896. Då hade gruvan varit igång i fem år. Man kan se gruvområdet, arbetarnas barack och järnvägen fram till lastkajen.

Bild 4

Fältspat och kvarts är två bergarter (mineral) som förekommer naturligt i berggrunden och som kom till användning inom industrin. Fältspat används vid glas- och porslinsstillverkning. Kvarts används vid järn- och glasframställning. Man sålde till både Gustavsbergs porslinsfabrik och till Rörstrand i Småland som gjorde glas. Man exporterade också till bl.a. Tyskland.

Mer text ur Milstolpen nr 5 2013, sid 4-9

Bild 5

En gång fanns här en viktig och stor industri som sysselsatte många människor, både från trakten och utsocknes (från områden utanför Åkersberga).

1907 såg området ut så här: stora slagghögar, telefonstationen i stugan till vänster i bilden. Men var ligger gruvan?

Jo, man bryter mineral direkt ur ytan, så kallat dagbrott.

Bild 6

Tre år senare, 1910. Slagghögarna finns fortfarande kvar, men det har tillkommit en järnväg högt uppe över slagghögarna. Byggnaden längst till vänster är ett sorteringsverk.

Bild 7

Vissa av arbetarna (säsongarbetarna) bodde först i en liten barack (primitivt hus) och senare i detta stora hus. Det var ju väldigt praktiskt... och nära till jobbet!

Bild 8

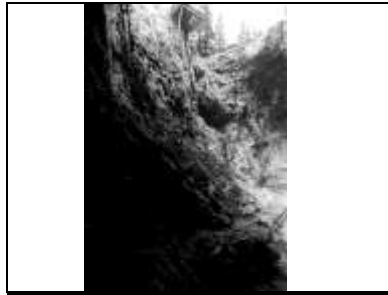
I gruvan (dagbrott, d.v.s. ett hål i marken) användes hästar för att dra kärrorna på spår. I bakgrunden ser vi sorterare och gruvbasen.

Bild 9

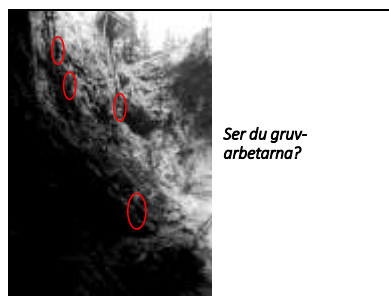
Från början skedde all sortering för hand och lades i olika lådor. Här ser vi ett sorteringsbord och arbetare. Ser ni några arbetshandskar?

Bild 10

Efter hand tvingades man spränga sig ner i berget och kom slutligen ner till 130-metersnivån!

Bild 11

Hur tog man sig ner i schaktet (hållet)?
Jo, man kunde klättra på stegarna
eller åka med hjälp av kranen du ser
överst i bilden.

Bild 12

Här är vi uppe vid marknivå i
uppfodringsverket. Det var i denna
tunna man kunde hissas upp och ner i
gruvan, men det huvudsakliga
ändamålet var att hissa upp de brutna
massorna.

Bild 13

Vi är nere hos arbetarna på 110-metersnivån. Där nere var det mörkt. Det fanns ännu inte ficklampor eller pannlampor, så man fick ljus med hjälp av så kallade karbidlampor. Det var nu inget som arbetsgivaren höll med, arbetarna fick bekosta dem själva!
Ser du några hjälmar, skyddskläder, arbetshandskar eller andningsmasker?

Bild 14

Det här är sorteringsverket, "plockverket", med anställda arbetare; kvinnor, män och även barn!

Bild 15

Mellan gruvan/plockverket och lastkajen gick en smalspårig järnväg. Till en början drogs vagnarna av hästar, senare av ett litet diesellok. Järnvägens sträckning kan än idag ses i skogen.

Bild 16

Mellan gruvan/plockverket och lastkajen gick en smalspårig järnväg. Till en början drogs vagnarna av hästar, senare av ett litet diesellok. Järnvägens sträckning kan än idag ses i skogen.

Bild 17

Nere vid Isättraviken låg ångfartyg som skulle skeppa ut lasten. Man kan undra hur dom fick ombord alla brutna massorna på fartygen. Det fanns inga kranar som kunde lyfta i lasten. Jo, man kan se en spång som leder ut midskepps på fartyget! Här ligger ett lastfartyg, S/S Carlsborg. Bilden är tagen 2 september 1909.

Bild 18

Idag är det inte mycket som påminner om den tidigare verksamheten, mera än all den fältspat och kvart som fortfarande finns kvar i marken.

Bild 19

Så småningom tröttnade man på att kärra all last på en liten spång och man byggde en ramp från vilken man kunde tippa massorna direkt från vagnarna ner i lastrummen.

Bild 20

Här ligger S/S Carlsborg åter i Isättraviken, nu vid lastrampen. Det är den 2 oktober 1911 när bilden tas.

Bild 21

Ett arbetslag med basen sittande i mitten. Tredje man från vänster i nedersta raden är Tage Ohlsson, som började i gruvan som liten pojke, direkt efter avslutad skolgång. Tage har nyligen avlidit (dött) men har flera gånger berättat för oss i ÖHF hur det var att arbeta i gruvan. Bilden är tagen i början av 1930-talet.

Bild 22

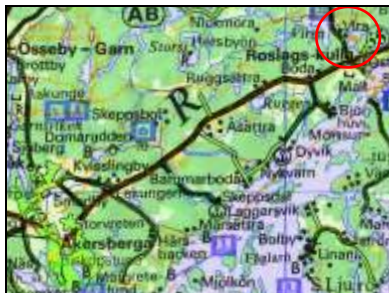
Vi står nu på den östra sidan av viken och tittar mot lastkajen, där det ligger ett fartyg och lastar. För om fartyget (framför båten) ser vi malverket, där de brutna massorna maldes till stenmjöl. De som arbetade här – utan andningsskydd – drabbade ofta av den dödliga sjukdomen stendammslunga, silikos. Gruvan lades ned 1948 och fungerade som bränslelager (flygbränsle) under tiden 1948 – 1980.

Bild 23

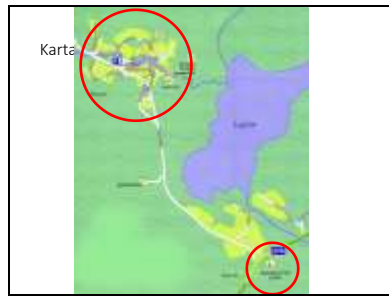
Idag återstår bara fundamentet av kvarnen.

Bild 24

Några mil nordöst om Åkersberga, nästan uppe vid kommungränsen mot Norrtälje, ligger Vira.

Bild 25

Efter några kilometer kommer du fram till Wira bruk, som ligger vid Wiraån, mellan sjöarna Viren och Losjön. Än bildar här ganska kraftiga fall, vilka var en förutsättning för brukets uppkomst.

Bild 26

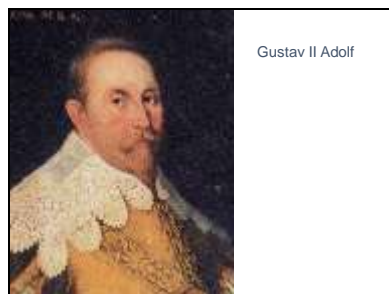

Området ägdes av Claes Larsson Fleming, en av de mest inflytelserika männen i vårt land på 1600-talet. Han var riksamiral (en av fem höga riksämbetsmän), överståthållare i Stockholm, president i Kommerskollegium och ägare till Mälby gård.

Claes Larsson Fleming grundade Wira bruk, där man kom att tillverka bl.a. värjor.

Som riksamiral ledde han den svenska flottan i flera sjöslag, bland annat slaget vid Kolberger Heide. Några veckor efter detta slag sårades han dödligt vid en drabbning utanför Kiel.

Bild 27

Gustav II Adolf var vid denna tid (1611-1632) kung i Sverige. Han hade av sin far ärvt ett antal krig, bl.a. mot Polen och Danmark. Han var själv inte främmande för tanken att starta krig, exempelvis att blanda sig i det Trettioåriga kriget, som då rasade nere i Tyskland. Man behövde vapen!

Bild 28

Den ursprungliga smedjan låg fram till 1800-talets första år högre upp efter ån, i närheten av den övre bron.

Bild 29

Bilden är tagen ungefär från platsen för denna första smedja. Vi ser till vänster dagens kaffestuga. Den var tidigare tvättstuga och brygghus. Bortanför den ser vi tingshuset, sannolikt den äldsta byggnaden i Wira. Här fanns värdshus och i den östra halvan fanns tingsalen (jfr. Norrö tingshus!). Till höger på bilden ser vi inspektorsbostaden. Eftersom brukets ägare aldrig själv bodde i Wira behövdes en platschef. Idag inrymmer huset en butik, där man säljer smide från bruket.

Bild 30

Nedanföör dammen ligger idag Lilla smedjan, också kallad Dahlgrenssmedjan. Den byggdes omkring 1850 av smedmästaren Carl Adolf Dahlgren. Det var i denna smedja som den sista Wirasmeden John Dahlgren ensam arbetade i 20 år. John Dahlgren var den smed som återupptog tillverkningen av värjor och under åren 1916-1947 gjorde sammanlagt 76 kopior av 1685 års manskapsvärja. När John Dahlgren dog 1948 upphörde alltså en drygt 300-årig smidesträdion här vid Wira.

Bild 31

På bilden ser vi en wiravärja av m/85, Wiras berömda storsäljare. Wira hade under lång tid monopol (ensamrätt) på tillverkning av stickvapen (t.ex. svärd som man stack med) till krigsmakten. Totalt har tillverkats cirka 350.000 värjor m/85! När produktionen (tillverkningen) var som störst – under Sveriges krigiska storhetstid – smiddes på Wira 12.000 klingor på ett år. Det motsvarar ca 50 klingor per dag.

Vid sidan av detta smide tillverkades redan tidigt liar och andra redskap (som smederna sålde för egen förtjänst). När Wira förlorade sitt privilegium (rätt att tillverka) och tiderna blev fredligare övergick man efter hand till tillverkning av fredligare redskap – yxor, slaktbilar (som man dödade djur med vid slakt), isbillar (för att hantera isblock), biffbultare och givetvis liar.

Bild 32

Under Wiras storhetstid var cirka 40 personer i arbete i storsmedjan. Där fanns det 12 ässjor (heta ugnar) och vid var och en arbetade en mästare med gesäller (lärlingar) och lärpojkar.

Här ser vi arbetare utanför smedjan i Wira

Bild 33

En av dessa smeder var C F Dahlgren (1835-1926), här fotograferad av dottern Fanny.

Bild 34

Efter John Dahlgrens död förde bruket en ytterst tynande (svårt att överleva) tillvaro. De gamla byggnaderna förföll och inte förrän landsantikvarien Alf Nordström 1964 tog initiativ till en genomgripande upprustning började livet återvända till Wira. Då startade också smeden Curt Wägerth konstsmide vid de gamla ässjorna, och efter hans död 2002 har hans söner tagit över driften. Wira lever vidare!